

Мира Радојевић, Љубодраг Димић, *Србија у Великом рату 1914–1918, кратка историја*, Српска књижевна задруга – Београдски форум за свет равноправних, Београд 2014, стр. 300

Мира Радојевић је ванредни професор на Одјељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Бави се истраживањима у области политичке и друштвене историје Србије и Југославије у првој половини XX вијека, с фокусом на југословенску идеју, дјеловање грађанских политичких странака, српско-хрватске односе, те послератну југословенску емиграцију. Објавила је двије монографије: *Удружена опозиција (1935–1939)* и *Научник и политика. политичка биографија Божидара В. Марковића (1874–1946)*.

Проф. др Љубодраг Димић је запослен на Одјељењу за историју Филозофског факултета у Београду као редовни професор. Бави се проучавањем историје Југославије и Балкана, посебно историје друштва, односа политике и културе, историје институција, мањинских питања и улоге интелигенције у друштву. Објавио је више књига: *Културна политика Краљевине Југославије 1918–1941*, I–III, *Срби и Југославија: простор, друштво, политика (Поглед с краја века)*, *Римокатолички клерикализам у Краљевини Југославији 1918–1941* (коаутор Никола Жутић).

Обиљежавање стогодишњице почетка Првог свјетског рата је пред историчаре који се баве општом и националном историјом XX вијека ставило озбиљан задатак. По ко зна који пут је било потребно доказивати неумијешаност Србије у догађаје који су иницирали почетак Првог свјетског рата. Аутори књиге Мира Радојевић и Љубодраг Димић, најбољи познаваоци савременог доба у српској историографији, ухватили су се укоштац са проблемом ревизије историје Првог свјетског рата и улоге Србије у њему. Ревизија историје увијек постоји када постоји политичка потреба за тим. Аутори нам кроз своје дјело приказују на који начин се мијења слика прошлости. Све почиње тако што се далекосежни закључци извлаче на малом броју историјских извора, а затим се мијења методологија историјске науке (користе се ваннаучни методи који дозвољавају релативизацију, скретање са теме, тумачења да постоји више истина, односно да све зависи од угла из којег се гледа). Када се ударом на историјске изворе и методологију обесмисле догађаји, појаве и процеси, долази до удара и на саме историчаре.

Књига *Србија у Великом рату 1914–1918*. има поднаслов *Кратка историја*. Могли бисмо рећи сасвим исправно, јер на 300 страница и у шест погла-

вља (*Од Берлинског конгреса до Сарајевског атентата, Почетак Великог рата, Ратна 1915. година, Ратна 1916. година, Рат и револуција и Последња година рата*) и закључку (*Југословенско уједињење*) обухвата период од 1878. до 1918. године. Период од 1878. године до Сарајевског атентата је обрађен у првом поглављу књиге, и објашњава нам гдје је била клица раздора између Аустроугарске монархије и Краљевине Србије. Дат је опис страначког живота у Србији и прогони страначких личности од стране краља Милана Обреновића, те након његове абдикације полагаани заокрет према Русији. Наводи се да је смјена династија у Србији донијела јединство и политичке слободе, али је насилно убиство краљевског пара послужило и као пропагандно средство против Срба, нарочито од стране Аустроугарске. У Србији су све гласније идеје о Србији као Пијемонту јужнословенског окупљања. Аутори посебно наглашавају жељу за миром српске државе, која је исцрпљена у Балканским ратовима у којима је погинула 21.000 војника, а још 20.000 остало тешки инвалиди. Аутори су доказали да Србија није испуњавала ни материјалне услове за рат, јер није била солвентна (кредитно способна). Поред политичке и војне историје, наведен је и културни и научни процват Србије. У наставку књиге су обрађене све свјетске кризе које су могле довести до избијања свјетског рата, али због сплета разних околности се то није десило. Бодрење Аустроугарске од стране њемачког цара Вилхелма II да се упусти у рат са Србијом је детаљно приказано, као и планови Централних сила шта да раде са Србијом након што је војно покорене. Аустроугарски ултиматум Србији је праћен из дана у дан, а ријечи генерала Конрада фон Хецендорфа, изговорене на сахрани Франца Фердинанда, да ће "сад пасти заслужена казна за Србију", наговјештавале су црне дане за српски народ са обје стране ријеке Дрине. Посебно су наглашени сви напори наших дипломатских представника у Лондону – (Матеја Бошковић), Паризу (Миленко Веснић), Петрограду (Мирослав Спалајковић) и Бечу (Јован М. Јовановић) – на покушају очувања мира на Балкану.

У књизи се даље наводе односи Србије и савезника, од којих је српска држава највећу подршку добијала од Русије, у оквирима њених претензија ка Медитерану и Босфору. Детаљан опис битака на Церу и Колубари даје посебну драж овој књизи, а већа пажња је посвећена и повлачењу српске војске и цивила преко Албаније, те однос окупационих власти у Србији у периоду 1915–1918. године. Посебно је истакнут нељудски однос у бугарској окупационој зони према цивилима, те се говорило да од источне обале ријеке Мораве "почиње Азија". Приказан је значај одржања Солунског фронта за српску војску и ослобођење матице, а такође је детаљно приказан и политички живот на Крфу. Доношење Крфске декларације, којом су ударени темељи будуће југословенске заједнице у 1917. години, излазак Русије из рата, пробој Солунског фронта и завршне ратне операције у 1918. години су приказани у задњој трећини књиге. Радост због ослобођења Србије се смјењује са тугом због похаране земље, а аутори су се постарали да изнесу прецизне статистичке податке. "Према броју

погинулих, Србија је била на првом месту, јер је изгубила 26% војника." Укупно је изгубила око 370.000 војника, а око 114.000 бораца су остали инвалиди. На све то треба додати још најмање 630.000 људи који су умрли од глади, болести или у логорима.

У закључном поглављу је обрађено југословенско уједињење, те су приказани ставови политичких чинилаца, од покрајине до покрајине. На крају, аутори наводе симболичну ситуацију на почетку мировне конференције у дворцу Версај 18. јануара 1919. године, везану за улазак Николе Пашића у дворану: *У одређеном моменту, када је дворана била дупке пуна, отворила су се врата за улаз делегата, и појавио се први, одвојен од осталих, стари Пашић, шеф југословенске делегације и бивши председник српске владе из јула 1914, онај коме је Аустроугарска, у намери да изазове рат, под изговором саучесништва Србије у Сарајевском атентату, била предала ултиматум, што је био знак и почетак европске кризе. Пашић је ишао лаганим кораком, док су га бројни фотографи снимали. И Немци су зурили у Пашића, осећајући и сами да је ово – намештено или не, не знам – врло лепа иронија судбине и пуна сатисфакција за малу Србију, за сва њена страдања у рату.*

Значај књиге која је пред нама је немјерљив за поље историјског проучавања Првог свјетског рата и узрока који су до њега довели. Снага ове књиге је у историјским изворима и историографским радовима којима су се аутори служили, почев од аутора који су писали одмах по завршетку рата па до почетка Другог свјетског рата (генерал Живко Павловић, дипломата Јован М. Јовановић, Владимир Ћоровић, чија је књига о односима Србије и Аустроугарске из политичких разлога наредних 50 година била забрањена, Станоје Станојевић и други), те оних који су писали о овој теми од 60-их година двадесетог вијека (Владимир Дедијер, Андреј Митровић – трокњижје о Првом свјетском рату, Драгољуб Живојиновић, војни историчари Саво Скоко и Петар Опачић, те многи други).

Данас, стотину година од избијања Великог рата, свјedoци смо да се историографска слика тога тако комплексног сукоба покушава бескрупулозно измијенити. Германски хегемон у Европи тиме покушава "опрати" своју историјску кривицу и сузбити сваку повезаност Првог свјетског рата са Другим свјетским ратом. О тежњама њемачких елита за свјетском моћи на овом мјесту нећемо ни расправљати. Истина је и да Србија није претјерано афирмисала своје научне резултате, који су темељити и поуздани, те их је тако учинила недоступним иностраним круговима читалаца и самих историчара. Књига "Србија у Великом рату 1914–1918" велики је искорак јер је, осим на српском, одмах штампана и на руском, њемачком и енглеском језику. Овим потезом би шира свјетска јавност требало да се упозна са непобитним чињеницама о узроцима, почетку и току Великог рата у Србији.